

Waar zijn de grenzen?

'Wij worden geboren en gaan dood'. Met zulke woorden wordt gepraat over de grenzen van het leven. Het zijn natuurlijke grenzen en het betreft passieve gebeurtenissen. 'Je hebt er niet om gevraagd dat je wordt geboren', beweert de volksmond. 'Je hebt het sterven niet zelf in de hand'.

Geboorte en dood

Door grote veranderingen op medisch-technisch gebied is de passieve houding aan het verdwijnen. Er kan actiever worden omgegaan met geboorte en dood. De mens wikt. Terwijl eugenetica aan de wieg van een gezonde geboorte staat, betekent euthanasie een goede dood. Eugenetica is de wetenschap die de erfelijke eigenschappen en aanleg van de menselijke soort bestudeert en probeert te verbeteren. Er zijn enorme ontdekkingen gedaan. Genen met kwalijke gevolgen kunnen nu al uit het erfelijk materiaal worden verwijderd. Het wordt mogelijk de geboorte van erfelijk belast nageslacht meer en meer te voorkomen.

Wikken en wegen

In het Westen hoeven aanstaande ouders niet meer stil en (on)rustig te wachten op de geboorte van een kind. Artsen kunnen een foetus zonnodig voor de geboorte opereren en de kindersterfte was al gering. Van geboortepanning is nu pas echt sprake en de (keuze)mogelijkheden zijn nog niet uitgeput. Men zal meer moeten wikken en wegen dan voorheen. Stel dat een gen tegen dyslexie, tegen kaalheid, tegen verslaving wordt gevonden; of stel dat een gen voor sportiviteit, voor hoogbegaafdheid, voor blond haar en blauwe ogen wordt gevonden. Moet men de eugenetica de vrije hand laten?

Ja, want wetenschappelijk onderzoek is vrij. Nee, want toepassing van de resultaten is aan regels gebonden. Dé medisch-ethische regel is dat menselijk leven moet worden behouden, gespaard en verlengd waar dat geboden en/of zinvol is. Dit is en blijft een belangrijk richtsnoer.

Meer bewustwording vereist

De kennis van de eindfase van het leven is net als die van de beginfase toegenomen, maar er is geen algemeen geldend criterium voor een goede dood. Dat komt doordat oud worden voor iedereen anders verloopt. We weten steeds meer over veroudering. Meer kennis vereist meer bewustwording onder de bevolking. Ouders kunnen kiezen voor een

steeds verder reikend medisch-technisch begin van het leven of vasthouden aan het standpunt dat de natuur de vrije loop moet worden gelaten. Man en vrouw, jong en oud doen er goed aan om beter na te denken over oud en ouder worden, over dood en dood gaan. Het is raadzaam om te leren naar een weloverwogen einde van het bestaan toe te leven.

Geen uniforme mensen

Geboorte en dood markeren de grenzen van het bestaan, zoals gezegd natuurlijke grenzen. Deze grenzen zijn vloeiender geworden, reden om er voorzichtig mee om te gaan. Procrustes, een figuur uit de Griekse mythologie, nam het niet zo nauw. De mythe vertelt dat Procrustes een bed had waarop hij reizigers die zijn gastvrijheid inriepen, uitnodigde te slapen. Als zij te lang waren, hakte hij hun benen af zodat zij erin pasten. Waren zij te kort dan rekte hij hen net zo lang uit totdat zij de nodige lengte hadden voor zijn bed. Het liep niet goed af met Procrustes. Hij werd om zijn gedrag gedood.

De moraal van dit verhaal is dat de menselijke maat geen kwestie van rekken en trekken, passen en meten is. Grenzen zijn er weliswaar om te worden overschreden, maar grenzen zijn er ook om te worden bewaakt en gerespecteerd. Procrustes had daar geen oog voor. Hij hakte met de botte bijl en stond mensen niet toe zelf hun grenzen af te bakenen. Dat is tegenwoordig echter meer dan vroeger in het geding. Op een Procrustes als hoofdman van de medisch-technische macht zit niemand te wachten, zeker mondige mensen niet. Zij wijzen een samenleving met een uniform menstype resoluut af.

Twee voorbeelden

Een voorbeeld ter illustratie. In een opiniestuk in de krant beschrijft iemand het relaas van een goede kennis met achondroplasie, dwerggroei. Zelf stoort hij zich er niet aan; hij heeft carrière gemaakt en is sociaal vaardig. Wat hem ergert is dat men hem soms vraagt of het niet hinderlijk is klein te zijn. Het is een vraag die eigenlijk inhoudt: 'Had je maar liever niet geboren willen worden dan zo te moeten leven?' Terwijl de man in kwestie terecht koos voor pluriformiteit, zijn de man en vrouw in de straat jammer genoeg geneigd te kiezen voor uniforme maten en gewichten.

Een ander stuk in de krant vertelt het verhaal van een nierpatiënt. Zij laat zich driemaal per week in een ziekenhuis dialyseren: haar bloed spoelen door een machine, de kunstnier. Dat duurt de hele ochtend en maakt soms moe en misselijk. Dit leven valt haar zwaar en de belasting is fysiek en financieel hoog. Met een nierdonor zou het leed geleden zijn, maar nierdonoren zijn in de regel niet beschikbaar. Al is er een codicil en al komt een nier vrij, dan kan de familie van een overledene nog de procedure tegenhouden. Gevolg is dat in Nederland gemiddeld vier jaar op een nier wordt gewacht, in België een à twee jaar. Op papier zijn de grenzen vloeiend, in de praktijk worden barricades opgeworpen waar dat niet zou mogen.

Prioriteiten

De moderne geneeskunde stelt hoge eisen aan het menselijke bevattingsvermogen. Wat allemaal niet kan! De vraag is of alles wat kan ook mag of moet. Neem de plastische chirurgie met zijn

luxeoperaties. De meeste zijn moeilijk te verdedigen, zeker als je bedenkt dat in arme delen van de wereld nog nauwelijks elementaire medische zorg aanwezig is. Voor het medisch-technische complex van het westen zou de optie voor de armen veel meer een zorg moeten zijn dan plastische chirurgie voor rijken. Het verfraaien van iemands uiterlijk is een staaltje consumentengedrag dat typerend is voor verwende mensen. Dit wijst op een gebrekkig besef van prioriteiten. Echter aan ernstige brandwonden moet worden gesleuteld; daar mag de gemeenschap geld voor uittrekken.

Kies dan het leven!

De wetenschappen, in de eerste plaats de biologische, farmaceutische en medische wetenschappen, hebben geleid tot grote veranderingen. De gezondheidszorg is met sprongen vooruitgegaan, maar waakzaamheid is nodig. Vooral de bijbel staat gereserveerd tegenover de 'boom der kennis' en spreekt zijn voorkeur uit voor de 'boom des levens'. Een tekst als Deuteronomium 30:19 is klip en klaar: "het leven en de dood stel ik u voor, de zegen en de vloek; kies dan het leven, opdat gij leeft, gij en uw nageslacht".

Bijbelse wijsheid

Leven is in bijbels perspectief van de hoogste waarde. Daarom pleitte de theoloog, arts en musicus Albert Schweitzer voor eerbied voor het leven. Zijn pleidooi heeft nog niets aan betekenis ingeboet. Wij kunnen niet serieus genoeg omgaan met het leven en de grenzen van het leven. Bijbelse wijsheid is ook wantrouwig ten opzichte van te hooggegrepen idealen, te hooggestemde

verwachtingen, te pretentius handelen en te zelfgenoegzame deskundigheid. Hoogmoed wordt veroordeeld in de Schrift. Men dient op menselijke maat te leven en zich in die zin voor God te verantwoorden.

Een laatste punt: er is een grens aan wat we kunnen. Van de oude Grieken is ons bijgebleven dat haast niemand verstoken blijft van tragiek. Onvoorziene tegenslagen kunnen zich voordoen en het lot kan toeslaan. Daartegen is geen kruid gewassen, geen economie, geen techniek, geen wetenschap. Of het moest God zijn... Niet het lot maar God is het oriëntatiepunt van ons geloofsleven, ook bij al het nieuwe dat in deze Open Poort wordt belicht.

Jurjen Wiersma, Brussel